

بررسی تأثیر مصاحبه انگیزشی بر خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت پسر مدارس شهر تهران

حمید کاکائی*^۱زینب کشاورز شیرازی مسلمان^۲لطیفه رستگار^۳زهرا مشهدی فراهانی^۴الهام توکلی^۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۵ تاریخ چاپ: ۱۴۰۰/۰۳/۰۳

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی تأثیر مصاحبه انگیزشی بر خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت بود. در این راستا تعداد ۲۰۰ نفر از دانش آموزان کم پیشرفت پسر مدارس شهر تهران به عنوان نمونه آماری انتخاب شده‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها در تحقیق حاضر پرسشنامه‌های استاندارد بوده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS انجام پذیرفته است. نتایج به دست آمده از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که مصاحبه انگیزشی بر خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت پسر مدارس شهر تهران تأثیر مثبت و معناداری دارند. همچنین این نتیجه حاصل شد که خودکارآمدی نیز بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر مثبت و معناداری دارد. این نتیجه حاصل شد که در زمینه کار با دانش آموزان کم پیشرفت، مصاحبه انگیزشی با توجه به ماهیت آن به مثابه یک سبک مشاوره ای بسیار کارآمد و نوید بخش به نظر می‌رسد که منجر به پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت می‌شود.

واژگان کلیدی

مصاحبه انگیزشی، خودکارآمدی، پیشرفت تحصیلی.

۱. دانشجوی دکتری حرفه ای مدیریت راهبردی کسب و کار، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

hamidkakaei306@yahoo.com

۲. کارشناسی ارشد روان شناسی تربیتی، دانشگاه شیراز، ایران. (z.keshavarz.sh@gmail.com)

۳. کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان، سنندج، ایران. (latiferastegar1@gmail.com)

۴. کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، دانشگاه آزاد واحد تهران شمال، تهران، ایران. (monirfrhni47@gmail.com)

۵. کارشناسی ارشد مراقبت های ویژه پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ایران. (elhamtavakoli89@yahoo.com)

مقدمه

پیشرفت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخص های مهم در ارزیابی آموزش و پرورش است و تمام کوشش های این نظام، در واقع برای پوشاندن جامه عمل به این امر است. به عبارتی، جامعه و آموزش و پرورش، نسبت به سرنوشت فرد، رشد و تکامل موفقیت آمیز وی و جایگاه او در جامعه، علاقه مند و نگران است و انتظار دارد فرد در جوانب گوناگون اعم از ابعاد شناختی و کسب مهارت و توانایی و نیز در ابعاد شخصیتی، عاطفی و رفتاری، آنچنان که باید، پیشرفت و تعالی یابد (پاییزی و همکاران، ۱۳۸۶).

پیشرفت تحصیلی یکی از مهمترین معیارهایی است که در بررسی توانایی فرد برای اتمام تحصیلات و رسیدن به مرحله فارغ التحصیلی نقش قابل توجهی را ایفا می کند. این مفهوم یکی از مهمترین پارامترهایی است که در پیش بینی وضعیت آتی فراگیران از لحاظ کسب صلاحیت و مهارت های علمی و عملی لازم مورد استفاده قرار می گیرد. از جمله مهمترین نگرانی معلمان و مسئولین آموزشی، پیشرفت تحصیلی و جلوگیری از افت تحصیلی دانش آموزان است چرا که افت تحصیلی تاثیر بسزایی در سرنوشت فرد داشته و هزینه گزافی را به خانواده و جامعه تحمیل می کند (نورالدینی و همکاران، ۱۳۹۸).

از اینرو پیشرفت تحصیلی از مهمترین اهداف آموزش و پرورش هر جامعه ای است و جوامع برای دستیابی به آن تلاش می کنند؛ اما با وجود این در هر محیط آموزشی دانش آموزانی وجود دارند که بی انگیزه اند، با تکالیف درگیر نمی شوند و کم پیشرفت هستند و این برای هر آموزش و پرورشی یک چالش است که باید برای برطرف نمودن آن راه حل هایی را پیدا کند (مویر^۱، ۲۰۰۰).

با توجه به اینکه میزان پیشرفت و افت تحصیلی یکی از ملاک های کارآیی آموزشی است، کشف و بررسی متغیرهای تاثیر گذار بر آن، به شناخت بهتر و پیش بینی متغیرهای مؤثر در مدرسه می انجامد. بنابراین بررسی متغیرهای که با پیشرفت تحصیلی در دروس مختلف رابطه دارد، یکی از موضوعات اساسی تحقیق در نظام آموزش و پرورش است. در مورد علل های کم پیشرفتی روان شناسان مختلف، علت های گوناگونی را ذکر کرده اند. از دیدگاه پژوهشگران ترکیبی از عوامل مربوط به خانه و مدرسه، کمبود انگیزش، درک ناکافی آنها از چگونگی انتخاب، سازگاری و راهبردهای نظارت بر یادگیری؛ انگیزش ناکافی آنها برای کاربرد فعالانه درک و فهم خودشان می توانند باعث کم پیشرفتی شوند (چکوو^۲، ۲۰۰۹).

یکی از مهمترین عاملی که بر بی انگیزگی و پیشرفت کم موثر است، خودکارآمدی می باشد که نقش مهمی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می تواند داشته باشد (باسلانتی^۳، ۲۰۰۸). بندورا به عنوان یک نظریه پرداز مطرح در این زمینه چنین فرض کرده که وقتی سطوح کافی توانایی و انگیزه وجود داشته باشد عقیده خودکارآمدی بر شروع و تداوم در انجام

¹ Muir

² Chukwu

³ Baslanti

تکلیف در فرد اثر می‌گذارد؛ بنابراین به نظر می‌رسد که بهبود در سطح خودکارآمدی دانش‌آموزان کم پیشرفت می‌تواند باعث افزایش میزان پیشرفت تحصیلی آنان شود (لواسانی و همکاران، ۱۳۸۸).

خودکارآمدی به عنوان یک عامل شناختی می‌تواند به افراد کمک کند و مسیر رسیدن به موفقیت را برایشان هموار سازد؛ بنابراین شناخت این عامل و راههای تقویت آن برای پیش برد اهداف در زندگی اهمیت فراوان دارد. خودکارآمدی به انتظارات و اطمینان فرد از موثر بودن پاسخ‌ها و توانایی‌های اشخاص در مقابل مشکلات اشاره دارد (جیانگ و همکاران^۴، ۲۰۱۹).

ارزیابی‌های خودکارآمدی تأثیر عمیقی بر سطح انگیزش افراد دارد؛ بنابراین با افزایش سطح خودکارآمدی دانش‌آموزان می‌توان به میزان زیادی پیشرفت دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار داد. از این رو معلمان و مسئولان آموزش و پرورش باید برای ایجاد انگیزه و افزایش سطح خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان برنامه ریزی کرده و راهبردهایی را برای کار با این دانش‌آموزان به کار گیرند.

از سوی دیگر در تحقیقات مختلفی نیز بیان شده است که انگیزه خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی تحت تأثیر متغیر مصاحبه انگیزشی است. مصاحبه انگیزشی سبک مشاوره مناسبی برای برخورد با مسئله کم پیشرفتی دانش‌آموزان باشد. برای یک مشاور یا معلم خیلی مهم است که در هنگام طراحی برنامه از مراحل رشد نوجوانان اطلاع داشته باشد زیرا هر تکنیک درمانی با نوجوانان موثر نمی‌باشد؛ بنابراین در برخورد با مسائل و مشکلات دانش‌آموزان که در سن نوجوانی به سر می‌برند، باید از روش مناسبی استفاده کرد که روش مصاحبه انگیزشی می‌تواند خیلی موثر باشد زیرا یک مولفه کلیدی در این روش این است که منبع تغییر و حل مسئله دانش‌آموزان خود آنها هستند (بوتلر^۵، ۲۰۰۹).

مصاحبه انگیزشی با افزایش انگیزه درونی و سوق دادن فرد در مراحل بالاتر آمادگی روانی برای تغییر و پذیرش توصیه‌های بهداشتی، ارتقا مشارکت خصوصاً حمایت از مراجعی فعال به جای مخاطبی منفعل، ایجاد حس قوی‌تر به برنامه درمان، تقویت رفتار مثبت، ایجاد نگرانی در مورد رفتار ناسالم و تأکید بر عوارض و پیامدهای منفی، منجر به تقویت خودکارآمدی و کاهش اهمال کاری می‌شود (حسینی و همکاران، ۱۳۹۹).

با توجه به اینکه مصاحبه انگیزشی بر خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی تا کنون در تحقیقات به ندرت مورد بررسی قرار گرفته است در پژوهش حاضر به دنبال دفع این شکاف بوده و به این سوال پاسخ داده می‌شود که مصاحبه انگیزشی بر خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کم پیشرفت پسر مدارس شهر تهران چه تأثیری می‌تواند داشته باشد؟

⁴ Jiang et al

⁵ Butler

ادبیات پژوهش

مصاحبه انگیزشی

اصطلاح مصاحبه انگیزشی برای اولین بار به وسیله میلر در سال ۱۹۸۳ مورد استفاده قرار گرفته است و عمدتاً برای کمک به مراجعانی که درگیر سوء مصرف مواد و مشکلات تغذیه هستند، به کار رفته است (اتکینسون و وودز^۶، ۲۰۰۳).

مصاحبه انگیزشی به جای یک مکتب درمانی، بیشتر یک شیوه برخورد و زندگی با دیگران است. مصاحبه انگیزشی و دیگر انواع روان‌درمانی‌ها از این نظر که مقاومت و دوسوگرایی را به عنوان پدیده‌ای می‌دانند که اطلاعات مهم درمانی را در اختیار می‌دهند و باهم مشترک‌اند ولی از نظر نوع اطلاعات مهم دانسته شده و نحوه برخورد با آن متفاوتند. ماهیت مصاحبه انگیزشی بر شناسایی و بسیج کردن ارزش‌های اصلی مراجع با هدف تغییر رفتار استوار است. نتیجه برقراری ارتباط عاطفی با شرکت‌کنندگان و ارتقای توانمندی‌های آن‌ها افزایش خودآگاهی، افزایش عزت نفس و افزایش خودکارآمدی را به دنبال دارد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۹).

مصاحبه انگیزشی به صورت یک روش مراجع محور و رهنمودی برای افزایش انگیزش درونی برای تغییر به وسیله کشف و حل دو سو گرایی تعریف کرده اند (مارتینس و مک‌نایل^۷، ۲۰۰۹).

مصاحبه انگیزشی یک تکنیک شناختی-رفتاری نسبتاً جدید است که می‌خواهد به مراجعان کمک کند که رفتارهایی را که آنها را در معرض مشکلات قرار می‌دهد و ممکن است از مدیریت بهینه شرایط آنها جلوگیری کنند، شناسایی و تغییر دهند. مصاحبه انگیزشی یک سبک گفتار درمانی نسبتاً ساده، واضح و حمایت کننده است که بر پایه اصول درمان شناختی-رفتاری قرار دارد که به مراجعان کمک می‌کنند:

۱. فرایندهای فکری خود را در رابطه با مشکل درک کنند؛
۲. واکنش‌های هیجانی خود به مشکل را شناسایی و اندازه‌گیری کنند؛
۳. تفکرات و واکنش‌های احساسی تولیدکننده الگوهای رفتاری را بشناسند؛
۴. الگوهای فکری خود را به چالش بکشند و رفتارهای متناوب دیگری را انجام دهند (باندی^۸، ۲۰۰۴).

سبک مصاحبه انگیزشی در ابتدا در مورد رفتارهای منفی مربوط به اعتیاد مانند سوء مصرف مواد و سایر رفتارهای مشکل دار مورد استفاده قرار گرفته است؛ اما به تدریج حوزه کاربرد آن خیلی گسترش یافته است. پژوهش‌های قابل ملاحظه‌ای درباره‌ی کارآمدی مصاحبه انگیزشی به عنوان یک مداخله درمانی-رفتاری در مورد سوء مصرف مواد و دیگر حوزه‌های رفتاری و سلامتی انجام شده است (فلاین^۹، ۲۰۱۱). فلاین (۲۰۱۱) نشان داده است که مصاحبه انگیزشی به عنوان یک سبک که بر پایه شواهد قرار دارد، می‌تواند با ایجاد انگیزه برای درمان و تاکید بر رابطه مراجع و مشاور اثر مثبتی بر نتایج مشاوره داشته باشد.

⁶ Atkinson & Woods

⁷ Martins & McNeil

⁸ Bandy

⁹ Flynn

هافمن و رز (۲۰۰۷) این طور بیان کرده اند که مصاحبه انگیزشی یک سبک گفتگو با افراد به حالت ساختاریافته است که چگونگی، چرایی و زمان تغییر را مورد بررسی قرار می دهد. مصاحبه انگیزشی راهبردهایی را مورد استفاده قرار می دهد که انگیزش و تعهد افراد را برای تغییر، با استفاده از سبک مصاحبه همدلانه و غیر مواجهه‌ای افزایش می دهد و همچنین به افراد کمک می کند که خودشان را متقاعد کنند که آنها باید تغییر کنند. در حالت ایده آل مصاحبه انگیزشی مقاومت را کاهش می دهد، خود انگیزشی را افزایش می دهد و باعث تغییر رفتار می شود.

مصاحبه انگیزشی از هیچ ساختار ثابت و رسمی پیروی نمی کند بلکه شامل پنج تکنیک و اصل برای کمک به مراجعان می باشد که بخش های بعدی معرفی خواهند شد. مصاحبه انگیزشی بر این اساس قرار داده شده است که آمادگی فرد برای تغییر رفتار یک ویژگی ثابت فرد نیست، بلکه یک عامل بی ثبات است که می تواند در نتیجه تعامل با مشاور تغییر کند (مونیکا^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۴).

خودکارآمدی

هر یک از افراد دارای روشهای خاصی برای نشان دادن احساسات، نگرشها، تفکرها و رفتارها می باشند که روانشناسان از آن به عنوان شخصیت یاد می کنند. شناخت خصلت‌ها، توانمندی‌ها و توانایی‌ها، نگرش‌ها و احساس‌های انسان و نیز درک و فهم علل رفتارهای او و پیش بینی عملکردها و کنش‌ها مورد توجه پژوهشگران متعددی بوده است. نظریه اجتماعی-شناختی بیان می دارد که عوامل اجتماعی-شناختی در رفتار، نقش مهمی در یادگیری ایفا می کند. البرت بندورا^{۱۱} (۲۰۰۱)، یکی از طرفداران اصلی این نظریه است که بیان می کند، عوامل شخصی (شناختی)، نقش مهمی در کارایی ایفا می کنند. یکی از این عوامل شناختی که بندورا (۲۰۰۱)، در سال‌های اخیر به آن اشاره می کند، خودکارآمدی است. خودکارآمدی یعنی اینکه فرد می تواند بر موقعیتی تسلط یابد و پیامدهای مثبتی تولید کند. بندورا بیان می کند که خودکارآمدی تأثیر نیرومندی بر رفتار دارد. به عنوان مثال، دانش آموزی که خودکارآمدی پایینی دارد، شاید حتی برای مطالعه امتحان تلاش نکند؛ زیرا اعتقاد ندارد که این کار سودمند باشد (بندورا، ۲۰۰۱). خودکارآمدی به عنوان یک عامل شناختی می تواند به افراد کمک کند و مسیر رسیدن به موفقیت را برایشان هموار سازد؛ بنابراین شناخت این عامل و راههای تقویت آن برای پیش برد اهداف در زندگی اهمیت فراوان دارد (ترک لادانی، ۱۳۸۹).

خودکارآمدی به انتظارات و اطمینان فرد از موثر بودن پاسخ‌ها و توانایی‌های اشخاص در مقابل مشکلات اشاره دارد. احساس خودکارآمدی پایین در مدیران باعثت نفس پایین، تفکرات بدبینانه نسبت به خود و توانایی عملکرد پایین در ارتباط است (بندورا، ۱۹۹۷). خودکارآمدی فرد، نقش حساسی در بازداری یا پایداری رفتار او در موقعیت‌های گوناگون ایفا می کند. باورهای خودکارآمدی تا حدی می توانند رفتار را به شکل مطلوبی پیش بینی کنند، زیرا این باورها ابزارهایی هستند که تعیین می کنند اشخاص با دانش و مهارت‌هایی که دارند، چه کارهایی می توانند انجام دهند (نیکدل

¹⁰ Monika

¹¹ Bandura

و همکاران، ۱۳۸۸). مدیرانی که کارایی شخصی کمی دارند، احساس می‌کنند که در اعمال کنترل‌ها بر رویدادها درمانده و ناتوان هستند. هنگامی که آن‌ها با موانع روبرو می‌شوند، اگر تلاش‌های اولیه آن‌ها در برخورد با مشکلات بی-نتیجه بوده باشد سریعاً قطع امید می‌کنند.

منظور از خودکارآمدی، احساس شایستگی، کفایت و کنار آمدن با زندگی است (پالمر و همکاران^{۱۲}، ۲۰۱۷). برای رسیدن به میزان بالای خودکارآمدی باید در جهت اثربخشی و تقویت مؤلفه‌های خودکارآمدی کوشید. برای ایجاد و تغییر نظام باورهای خودکارآمدی چهار منبع مهم وجود دارد: تجربه‌های موفق، تجربه‌های جانشینی، ترغیب‌های کلامی یا اجتماعی و حالات عاطفی و فیزیولوژیک (عبداللهی، ۱۳۸۶).

الف: تجربه‌های موفق: از دیدگاه بندورا تجارب موفق یا عملکرد موفقیت آمیز و پرورش تجربه تسلط شخصی مؤثرترین منبع ایجاد و تقویت کارآمدی شخصی هستند. در الگوی علیت سه جانبه این منبع به تأثیر رفتار فرد بر باور خودکارآمدی مرتبط است. موفقیت‌های قبلی که بر تسلط شخصی مبتنی هستند، شواهد فوری و ملموس فراهم می‌کنند که آیا شخص می‌تواند در انجام یک وظیفه خاص موفق شود یا نه؟ بندورا در این خصوص اشاره می‌کند که موفقیت‌ها باور کارآمدی را تقویت می‌کنند و شکست‌ها بخصوص اگر قبل از احساس کارآمدی رخ دهند، باور خودکارآمدی را تضعیف می‌کنند.

ب: تجربه‌های جانشینی: افراد در ارزیابی خود کارآمدی خویش تنها به موفقیت‌های قبلی خود متکی نیستند. بلکه تحت تأثیر تجربه‌های جانشینی از طریق الگوسازی یا سرمشق‌گیری نیز هستند. الگوسازی که با عوامل محیطی مرتبط است، ابزاری مؤثر برای ارتقا و تقویت احساس خودکارآمدی شخصی است. "الگوسازی به مشاهده رفتار دیگران به عنوان الگو در حین انجام وظایف اشاره دارد". در بسیاری از فعالیتها افراد تواناییهای خود را در مقایسه با پیشرفت‌های دیگران ارزیابی می‌کنند. الگوسازی از طریق تلاشهای موفقیت آمیز، مبنایی برای مقایسه اجتماعی و قضاوت در مورد تواناییهای شخصی فراهم می‌کند و این باور را در مشاهده گر تقویت می‌کند که علی‌رغم موانع، می‌تواند با تلاش فراوان وظایف را به‌طور موفقیت آمیز انجام دهد. الگوسازی به همانند سازی و مشابهت بین الگو و مشاهده گر وابسته است. بنابراین، شایستگی باید در ارتباط با عملکرد سایر افراد سنجیده شود. مقایسه‌های اجتماعی به عنوان اولین عامل خود ارزیابی توانائی‌ها محسوب می‌شود.

ج: ترغیب‌های کلامی یا اجتماعی: سومین منبع ایجاد و تقویت خودکارآمدی، ترغیب کلامی یا پیام‌های دریافتی فرد از محیط اجتماعی است. بدین معنی که وی شایسته انجام رفتارهای معینی است. هدف ترغیب کلامی یا اجتماعی که با عوامل محیطی مرتبط است، این است که افراد برای انجام وظایف به‌طور موفقیت آمیز توانائی‌های خود را به کار گیرند، نه اینکه انتظارات غیرواقعی که ممکن است بر فرد اثر منفی داشته باشد، ایجاد کند.

¹² Palmer et al

د: حالات عاطفی و فیزیولوژیک: انتظارات کارآمدی شخصی یک فرد تحت تأثیر حالات برانگیختگی هیجانی و حالات فیزیولوژیک وی قرار دارد. بندورا بر این باور است که قضاوت افراد در مورد توانمندی های خود تابع حالات جسمانی است که آنها نیز به نوبه خود متأثر از حالات عاطفی و فیزیولوژیک شخصی هستند. برانگیختگی هیجانی به معنی دور کردن احساسات منفی ترس، نگرانی و بداخلاقی و ایجاد احساسات مثبت مانند عشق، هیجان و سبقت جویی است. افراد در موقعیت های فشارزا فعالیت های فیزیولوژیک خود را به عنوان نشانه هایی از عدم تعادل یا اختلال می بینند. هیجانهای منفی می توانند موجب تنش و فشار شوند و از درون افراد را آشفتگی کنند و در نهایت در کارآمدی آنان اثر منفی بگذارند. ادراک شخصی از حالات فیزیولوژیک خود (اثرات ذهنی شخصی) مانند ترس، اضطراب، تنش و افسردگی می شود که افراد در انجام وظایف، توانایی های خود را دست کم بگیرند و انتظارات خود کارآمدی شخصی را پایین بیاورند. شاخص های فیزیولوژیک کارآمدی مانند خستگی، عصبانیت، درد و رنج به هیجانهای خودکار یا غیرارادی محدود نمی شوند. بلکه دیگر شاخص های فیزیولوژیک شامل تحمل و استقامت افراد در مقابل نشانگرهای ذکر شده که به عنوان عوامل عدم کارآمدی جسمی، محسوب می شود را در بر می گیرد. بنابراین حالات مثبت عاطفی خود کارآمدی را افزایش و حالات منفی عاطفی خود کارآمدی را کاهش می دهند.

برای ارتباط بین خود کارآمدی و انگیزش پیشرفت تحصیلی می توان بیان کرد که انگیزش به معنای در نظر گرفتن هدف-ها یا معیارهایی برای خود و استفاده از آنها برای ارتقای عملکرد فرد است. برای مثال انگیزش فرد در تحصیلات تا وقتی باقی است که معیارهای بالا، نتایج مثبت غرور از دستیابی به معیارها و احساس توانمندی از این دستیابی ها همچنان در وی حفظ شود. از طرف دیگر، ملاک و انگیزش پایین وقتی به سراغ فرد می آید که معیارهایش پایین باشد. پاداشهای بیرونی یا درونی کمی از انجام دادن کار حاصل می شود یا فرد احساس کند که دستیابی به عملکرد موفق، غیر ممکن است. باورهای خود کارآمدی قوی به عنوان منبع شخصیتی نیرومند در رویارویی با موقعیتهای استرس زا مطرح اند و در نحوه مقابله فرد با موقعیتهای مختلف در دستیابی به اهداف تأثیر می گذارند. آنها همچنین اثر وسیعی بر فرآیندهای انگیزشی دارند. این فرآیندها عبارتند از:

۱. انتخاب: باورهای خود کارآمدی با انتخاب اهداف در ارتباطند؛ یعنی افراد با باورهای خود کارآمدی بالا اهداف پیچیده تری را که متضمن تلاش بیشتری است، انتخاب می کنند.
۲. تلاش، پشتکار و عملکرد: افراد دارای باورهای خود کارآمدی بالا، تلاش و مداومت بیشتری در کارها دارند و در مقایسه با افراد دارای باورهای خود کارآمدی پایین، عملکرد بهتری از خود نشان می دهند.
۳. هیجان: افراد دارای باورهای خود کارآمدی بالا در مقایسه با افراد دارای خود کارآمدی پایین در زمینه انجام دادن تکالیف خلق و خوی بهتری دارند؛ یعنی اضطراب و افسردگی کمتری را تجربه می کنند.

۴. مقابله با موقعیتهای فشارزا: افراد دارای باورهای خودکارآمدی بالا در مقایسه با افراد دارای خودکارآمدی پایین، بیشتر می‌توانند با موقعیتهای فشارزا و ناامید کننده کنار بیایند. اگر افراد مطمئن باشند که می‌توانند از عهده تکالیف دشوار برآیند، تلاش جدی‌تری برای موفق شدن می‌کنند (ترک لادانی، ۱۳۸۹).

۵. بررسی تحقیقات منتشر شده توسط ترک لادانی (۱۳۸۹)، در مورد خودکارآمدی، همچنین مشخص کرد که بین باورهای خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبتی وجود دارد. علاوه بر این، نتایج این تحقیقات نشان داد که افراد دارای باورهای خودکارآمدی بالا، معمولاً:

- وظایف چالش برانگیز را بر عهده می‌گیرند.
- کوشش بیشتری صرف کار می‌کنند.
- به هنگام ظهور موانع پشتکار بیشتری دارند.
- میزان کمتری از اضطراب را نشان می‌دهند.
- در به کار بستن راهبردهای یادگیری انعطاف پذیری بیشتری دارند.
- خود تنظیمی بیشتری از سایر افراد دارند.
- ارزیابی درست و دقیقی از عملکرد خود دارند.
- علاقه‌مندی ذاتی زیاد به موضوعات علمی و عملکرد فکری بهتری دارند.

پیشرفت تحصیلی و دانش‌آموزان کم‌پیشرفت

پیشرفت تحصیلی عبارت است از میزان دستیابی دانش‌آموزان به اهداف آموزشی از پیش تعیین شده که از آنان انتظار داریم در کوشش‌های یادگیری خود به آنها برسند (سیف، ۱۳۸۰).

اصطلاح کم‌پیشرفت نیز به طور کلی برای توصیف عملکردهای تحصیلی به کار برده می‌شود که پایین‌تر از سطح انتظاراتی است که از نتایج آزمونهای هوش به وجود آمده است. با وجود حجم زیاد پژوهش‌ها در باره دانش‌آموزان کم‌پیشرفت، تعریف دقیق و جامعی که مورد قبول اکثر پژوهشگران باشد وجود ندارد. تعریف کم‌پیشرفتی به عنوان اختلاف بین توانایی و عملکرد فرد اگرچه خیلی عمومیت دارد، اما اگر این فرض کلی را بپذیریم که کم‌پیشرفتی شامل اختلاف بین توانایی و عملکرد است، نیاز به تعریف عملیاتی این دو مفهوم کلیدی وجود دارد. دانش‌آموز کم‌پیشرفت دانش‌آموزی است که از لحاظ رشدی تاخیر دارد، توانایی عملکرد مناسب تحصیلی را دارد، اما هیچ انگیزه‌ی تلاشی برای رسیدن به سطح توانایی خود را ندارد. بر اساس تعاریف مطرح شده ناتوانی در به حداکثر رساندن توانایی‌های فرد عنصر مشترک همه تعاریف‌های کم‌پیشرفتی است (چک‌وو، ۲۰۰۹).

پیشرفت تحصیلی یکی از مفاهیم اساسی و درون فردی تأثیرگذار بر عملکرد تحصیلی نوجوانان و انگیزش پیشرفت تحصیلی است. انگیزش نیروی محرک اعمال و رفتارها است و بر نیازها، تمایلات و آرزوهای زندگی تأثیر می‌گذارد. بنابراین، انگیزه تحصیلی را می‌توان محرک درونی فرد برای پیشرفت دانست. انگیزش پیشرفت تحصیلی تمایل فراگیر

است به اینکه کاری را در قلمرو خاصی به خوبی انجام دهد و عملکردش را به طور خودجوش ارزیابی کند. پیشرفت تحصیلی به عنوان شاخص آموزش فکری مهمترین پیش‌نیاز رفاه فردی و اجتماعی است که باعث می‌شود پیشرفت تحصیلی یک مسئله حیاتی برای سیاست و تحقیقات روانشناختی به شمار می‌رود. با توجه به ارتباط پیشرفت تحصیلی با پیامدهای مثبت تحولی از قبیل کاهش بزهکاری، کاهش آسیب‌های روانی، کاهش خط سوء مصرف مواد و افزایش موفقیت‌های شغلی و تحصیلی، پرداختن به پیشرفت تحصیلی و مورد بررسی قرار دادن متغیرهای مرتبط با آن از اهمیت فراوانی برخوردار است (احراری و همکاران، ۱۳۹۷).

از دیدگاه کاستا و فاریا^{۱۳} (۲۰۲۰)، پیشرفت تحصیلی به معنای تمایل همه‌جانبه به ارزیابی عملکرد خود با توجه به بهترین معیارهای تلاش برای موفقیت در عملکرد و برخورداری از لذتی که با موفقیت در عملکرد تحصیلی همراه است. پیشرفت تحصیلی نیز انگیزه پیشرفت را نتیجه تعارض هیجانی بین امید به موفقیت و دروی از شکست تعریف کرده است. در پژوهش‌های بسیاری نشان داده شده است که درجات بالای خودکارآمدی با پیشرفت تحصیلی دارای رابطه قوی است. به طور کلی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که باورهای خودکارآمدی تأثیرات مثبتی روی انگیزش دانش‌آموزان و پیشرفت آنان دارد. خودکارآمدی بالا با انگیزش درونی بالا، توانایی حفظ انگیزش و رفتارهای معطوف به پیشرفت، پایداری در هنگام رویاروی با مشکلات و حل بهتر مسائل همراه است. خودکارآمدی با پیشرفت تحصیلی در مدرسه نیز همبسته است (لواسانی و همکاران، ۱۳۸۸).

مبنتی بر ادبیات پژوهش، چارچوب مطرح شده و فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

شکل ۱: چارچوب پژوهش

- ۱- مصاحبه انگیزشی بر بهبود خودکارآمدی دانش‌آموزان کم پیشرفت تأثیر دارد.
- ۲- مصاحبه انگیزشی بر بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کم پیشرفت تأثیر دارد.
- ۳- خودکارآمدی بر بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کم پیشرفت تأثیر دارد.

روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش به لحاظ هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی و به لحاظ نحوه جمع‌آوری داده‌ها از نوع توصیفی پیمایشی بوده است که در آن سعی شده است تا اثر بخشی مصاحبه انگیزشی بر بهبود خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان کم پیشرفت مورد بررسی قرار گیرد.

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دبیرستانی پسر شهر تهران در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ می‌باشد. دلیل انتخاب این مقطع به عنوان جامعه آماری این است که این مقطع دوره حساسی از نظر ادامه تحصیل و آینده دانش‌آموزان و بخصوص دانش‌آموزان کم پیشرفت می‌باشد.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه بوده است. مقیاس خودکارآمدی شرر، توسط شرر و آدامز (۱۹۸۳) ساخته شده است. این مقیاس برای اندازه‌گیری خودکارآمدی که اختصاص به موفقیت خاصی از رفتار نداشته باشد، ساخته شده است. شامل ۲۳ ماده است که ۱۷ ماده آن اختصاص به خودکارآمدی عمومی و ۶ ماده دیگر مربوط به تجربیات خودکارآمدی در موقعیت‌های اجتماعی است. این مقیاس انتظارات خودکارآمدی آزمودنی‌ها را در سه سطح «میل به آغازگری رفتار»، «میل به تلاش برای تکمیل رفتار» و «مقاومت آنها در رویارویی با موانع» می‌سنجد.

منظور از پیشرفت تحصیلی نیز در این پژوهش تفاوت بین معدل دو ترم تحصیلی دانش‌آموزان می‌باشد. چارچوب مصاحبه انگیزشی به کار گرفته شده در این پژوهش از کتاب کار مداخله گروهی مصاحبه انگیزشی با ساختار پنج جلسه‌ای فیلدز (۲۰۰۶) گرفته شده است. این روش در ۵ جلسه سازماندهی و اجرا شده است که مراحل آن شامل آشنایی و معارفه؛ احساسات و بررسی تاثیرهای عدم مراقبت از خود؛ ابعاد مثبت و منفی رفتار نامطلوب؛ ارزش‌ها و وسوسه و اعتماد به نفس و تعیین هدف و سنجش پایانی بود.

برای بررسی فرضیه‌های مطرح شده با توجه به طرح پژوهشی، از آمار استنباطی و تحلیل آزمون رگرسیون استفاده گردید تا از طریق آن اثرات مورد بررسی قرار بگیرد. داده‌های خام به دست آمده با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌های تحقیق

بررسی فرضیه اول:

مصاحبه انگیزشی بر بهبود خودکارآمدی دانش‌آموزان کم پیشرفت تاثیر دارد.

جدول (۱): ضریب رگرسیون تاثیر مصاحبه انگیزشی بر بهبود خودکارآمدی

سطح معناداری	ضریب رگرسیون
۰,۰۰۰	۰,۶۹

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می شود مصاحبه انگیزشی بر بهبود خود کارآمدی دانش آموزان کم پیشرفت تأثیر معناداری وجود دارد و با توجه به سطح معناداری آزمون که کوچکتر از ۰/۰۱ است، می توان اظهار داشت که با افزایش مصاحبه انگیزشی، خود کارآمدی دانش آموزان نیز تا حد زیادی افزایش می یابد.

بررسی فرضیه دوم:

مصاحبه انگیزشی بر بهبود پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت تأثیر دارد.

جدول (۲): ضریب رگرسیون تأثیر مصاحبه انگیزشی بر بهبود پیشرفت تحصیلی

سطح معناداری	ضریب رگرسیون
۰,۰۰۰	۰,۵۳

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می شود مصاحبه انگیزشی بر بهبود پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت تأثیر معناداری وجود دارد و با توجه به سطح معناداری آزمون که کوچکتر از ۰/۰۱ است، می توان اظهار داشت که با افزایش مصاحبه انگیزشی، پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت نیز تا حد زیادی افزایش می یابد.

بررسی فرضیه سوم:

خود کارآمدی بر بهبود پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت تأثیر دارد.

جدول (۳): ضریب رگرسیون تأثیر خود کارآمدی بر بهبود پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

سطح معناداری	ضریب رگرسیون
۰,۰۰۰	۰,۶۹

همانگونه که در جدول فوق ملاحظه می شود خود کارآمدی بر بهبود پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت تأثیر معناداری وجود دارد و با توجه به سطح معناداری آزمون که کوچکتر از ۰/۰۱ است، می توان اظهار داشت که با افزایش خود کارآمدی، پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت نیز تا حد زیادی افزایش می یابد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج این مطالعه نشان داد که مصاحبه انگیزشی گروهی در افزایش خود کارآمدی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت موثر می باشد. این یافته با یافته های سایر پژوهش های انجام گرفته در این زمینه هم سو می باشد. مطالعه حسینی و همکاران (۱۳۹۹)، توانمندی مصاحبه انگیزشی را در بهبود خود کارآمدی و رشد مهارت ها نشان داده است. برخی از محققین بر این باورند که وقتی مصاحبه انگیزشی به روش های مداخله ای دیگر اضافه شود باعث می شود تا اثر بزرگ و

قابل ملاحظه‌ای را در طول زمان به جای بگذارند. این یافته همچنین با یافته پاییزی و همکاران (۱۳۸۶) نیز هم سو می‌باشد. آنان در مطالعه‌ای دریافتند که این روش باعث افزایش خودکار آمدی دانش آموزان در امتناع از مصرف سیگار شده است. همچنین باعث کاهش معنی داری در میزان و دفعات مصرف سیگار در این دانش آموزان در کوتاه مدت شده است. بطور کلی آنها چنین نتیجه‌گیری کردند که برای نوجوانانی که در خطر سیگار و سوء مصرف مواد هستند، مصاحبه انگیزشی با تغییرات مثبت اما کوتاه مدت همراه است.

با بررسی نتایج و اطلاعات به دست آمده از آزمون فرضیه دوم ملاحظه می‌شود که مصاحبه انگیزشی نیز تاثیر مثبتی بر نمرات تحصیلی این دانش آموزان داشته است. مصاحبه انگیزشی یک سبک مشاوره مراجع-محور است که باعث افزایش انگیزه درونی برای تغییر می‌شود و افزایش انگیزه نیز باعث تلاش بیشتر برای موفقیت می‌شود که این تلاش بیشتر، پیشرفت بیشتری را به بار می‌آورد. همچنین با توجه به این که مصاحبه انگیزشی تاثیر معنی داری بر افزایش خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم پیشرفت دارد و در مطالعات گوناگون (زیمرن، ۲۰۰۰؛ کرین، ۲۰۱۰؛ گلاور و بروننیک، ۲۰۰۴؛ لواسانی و همکاران، ۱۳۸۸) اثبات شده است، در نتیجه این یافته نیز قابل تبیین می‌باشد.

مشاورین مدارس در کار با دانش آموزان کم پیشرفت اغلب در پیدا کردن شیوه‌هایی در ارتباط با این دانش آموزان و برانگیختن آنها برای تغییر در زندگی شان برای انتخاب مثبت و بهتر با چالش مواجه هستند. مصاحبه انگیزشی می‌تواند به عنوان پاسخی برای این مشکل باشد. استفاده از مصاحبه انگیزشی اجازه می‌دهد که دانش آموزان اهدافشان را مرتب کنند و ارزش‌های خود را استحکام بخشند و این می‌تواند به عنوان سرمایه‌ای در فرایند تغییر برای رفتارشان عمل بکند و نهایتاً منجر شود که آنها دانش آموزان موفق‌تری شده و سهم خودشان را در جامعه ایفا کنند (بوتلر، ۲۰۰۹). مصاحبه انگیزشی از آنجایی که ستیزه جویانه و تحریک آمیز نیست، می‌تواند برای نوجوانان در حال رشد موثر باشد. نوجوانان اغلب با فنون درمانی که بیشتر ماهیت شناختی دارند، راحت نیستند زیرا که در حال رشد مهارت‌های شناختی اند و ابراز خود به طور کلامی برای آنان راحت نیست. تغییر و تحولاتی که در دوره نوجوانی رخ می‌دهد با اصول مصاحبه انگیزشی نیز تناسب دارد.

در نهایت می‌توان بیان کرد که مسئله دانش آموزان کم پیشرفت، از تعریف آن گرفته تا علت‌ها و برنامه‌های مداخله‌ای اثر بخش مسئله خیلی مهمی در تعلیم و تربیت می‌باشد که نیازمند پژوهش‌های فراوان می‌باشد، زیرا تاکنون تحقیق جامعی در این زمینه صورت نگرفته است. با توجه به توضیحاتی که در بخش‌های قبلی داده شد و با توجه به پژوهش‌هایی که در زمینه مصاحبه انگیزشی صورت گرفته است، به نظر می‌رسد که مصاحبه انگیزشی سبک مشاوره مناسبی برای کار با دانش آموزان کم پیشرفت باشد؛ زیرا این روش مشاوره دارای راهبردها و فنونی است که به وسیله آنها می‌توان دانش آموزان کم پیشرفت را برای تلاش در جهت پیشرفت تحصیلی برانگیخت؛ اما با توجه به این که موضوع کاربرد مصاحبه انگیزشی در تعلیم و تربیت یک موضوع نسبتاً جدید می‌باشد و به ویژه در ایران خیلی کم در این زمینه

مطالعه صورت گرفته است، لازم است که پژوهش‌های بیشتری در این زمینه انجام شود تا بتوان به طور قطعی در این زمینه اظهار نظر کرد.

منابع

- احراری، عمادالدین؛ نجفی، محمود؛ محمدی‌فر، محمد علی (۱۳۹۷). رابطه هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی: نقش واسطه‌ای حرمت خود و حمایت اجتماعی، مطالعات روانشناسی تربیتی، دوره ۱۵، شماره ۳۰، صص: ۳۰-۱.
- پاییزی، م؛ شهرآرای، م؛ فرزاد و؛ صفایی، پ: (۱۳۸۶). بررسی اثر بخشی آموزش ابراز وجود بر شادکامی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر پایه دوم رشته علوم تجربی دبیرستانهای تهران. مطالعات روانشناختی دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه الزهراء، سال ۳. شماره ۴، ۲۵-۴۳.
- ترک لادانی، فاطمه (۱۳۸۹). تاثیر خودکارآمدی بر موفقیت افراد در زندگی، فصلنامه آموزشی مشاور مدرسه، دوره ششم، شماره ۲، صص: ۴-۸.
- حسینی، سیدحمید؛ رضایی، آذرمیدخت؛ کاظمی، سلطانه‌علی؛ سامانی، سیامک (۱۳۹۹). اثربخشی مصاحبه انگیزشی بر اهمال کاری تحصیلی در نوجوانان، روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، سال ۱۱، شماره ۳۹، صص: ۸۱-۹۴.
- سیف، علی اکبر: (۱۳۸۰). روانشناسی پرورشی. تهران. انتشارات آگاه
- عبداللهی، ب: (۱۳۸۶). نقش خودکارآمدی در توانمندسازی کارکنان. ماهنامه تدبیر، ۱۸، شماره ۱۶۸.
- لواسانی، م؛ اژه ای، ج؛ افشاری، م: (۱۳۸۸). رابطه خودکارآمدی تحصیلی و درگیری تحصیلی با پیشرفت تحصیلی. مجله روانشناسی ۵۱: سال ۱۳، شماره ۳، ۲۸۹-۳۰۵.
- نورالدینی، احمد؛ ثناگو، اکرم؛ مجیدنیا، مصطفی (۱۳۹۸). تاثیر آموزش مولفه های هوش هیجانی بر افزایش شادکامی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان پرستاری، آموزش پرستاری، دوره ۸، شماره ۵، صص: ۴۸-۵۴.
- نیکدل، فریبرز؛ کریمی‌نوری، رضا؛ عرب‌زاده، مهدی (۱۳۸۸). بررسی نقش خودکارآمدی حافظه بر عملکرد حافظه رویدادی و معنایی، تازه‌های علوم شناختی، سال ۱۱، شماره ۲، صص: ۱۹-۲۶.
- Atkinson, C., & Woods, K. (2003). Motivational Interviewing Strategies for Disaffected Secondary School Students: a case example. *Educational Psychology in Practice*, 19(1), 49-64.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: the exercise of control*. New York: W. H. Freeman.
- Bandura, A. (2000). Cultivate self-efficacy for personal and organizational effectiveness. *Handbook of principles of organization behavior*. Oxford, UK: Blachwell. pp. 120-139.
- Bandy, CH (2004). Changing behavior: using motivational interviewing techniques. *Journal of the royal society of medicine*. 44(97):43-47.
- Baslanti, U. (2008). Investigating the underachievement of university students in turkey. *international Journal of progressive education*, 4(2), 55-84.
- Butler, SH, (2009). motivational interviewing: a school counselors guide. Ms dissertation, winona state university.
- Chukwu, O, (2009). Underachieving learner: can they learn at all? *Aredls*, 6, 84-102.
- Costa, A., & Faria, L. (2020). Implicit Theories of Emotional Intelligence, Ability and Trait-Emotional Intelligence and Academic Achievement. *Psihologijske teme*, 29(1), 43-61.
- Flynn A. H. (2011). Setting the Stage for the Integration of Motivational Interviewing With Cognitive Behavioral Therapy in the Treatment of Depression. *Cognitive and Behavioral Practice*. 18, 46-54.

- Hoffman, B. J., & Rose, S. G. (2007). Applying Motivational Interviewing to School-Based Consultation: A Commentary on "Has Consultation Achieved its Primary Prevention Potential?" an article by Joseph .. Zins. *Journal of educational and psychological consultation*, 17, 151-156.
- Jiang, X., Wang, J., Lu, Y., Jiang, H., & Li, M. (2019). Self-efficacy-focused education in persons with diabetes: a systematic review and meta-analysis. *Psychology research and behavior management*, 12, 67.
- Martins K. R., Mcneil W. D. (2009). Review of Motivational Interviewing in Promoting health behaviors. *Clinical psychology review* 29. 283-293.
- Monika, S. M., Golin E. C., Shain S. L., Devellis. B. (2004). Brief Motivational Interviewing to Improve Adherence to Antiretroviral Therapy: Development and Qualitative Pilot Assessment of an Intervention. *Aids Patient Care and STDs*. 18(4). 229-238.
- Muir. R. M. (2000). What Underachieving Middle School Students Believe Motivates Them to Learn. A thesis submitted in partial fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Education. University of Maine.
- Palmer, S. B., Wehmeyer, M. L., & Shogren, K. A. (2017). The Development of Self-Determination During Childhood. In *Development of Self-Determination Through the Life-Course* (pp. 71-88). Springer Netherlands.
- Soin N., Dawal Z. S., Siraj F. S., Ali md. N., Mahadi L. N.W. (2007). A Proposed Motivation Programme for Underachieving Students at the Faculty of Engineering. University of Malaysia. *AESEAP, Journal of Engineering Education*. vol.31(2).47-55.

The effect of motivational interview on self-efficacy and academic achievement of low school male students in Tehran

Hamid Kakaei * 1

Zeinab Keshavarz Shirazi Mosalman 2

Latifeh Rastegar 3

Zahra Mashhadi Farahani 4

Elham Tavakoli 5

Date of Receipt: 2021/05/16 Date of Issue: 2021/05/24

Abstract

The aim of this study was to investigate the effect of motivational interviewing on self-efficacy and academic achievement of low-achieving students. In this regard, 200 underdeveloped male students in Tehran schools have been selected as a statistical sample. Data collection tools in the present study were standard questionnaires. Data analysis was performed using SPSS software. The results obtained from data analysis showed that motivational interviews have a positive and significant effect on self-efficacy and academic achievement of low school students in Tehran. It was also concluded that self-efficacy has a positive and significant effect on students' academic achievement. It was concluded that in the field of working with underdeveloped students, motivational interviewing, due to its nature, seems to be a very effective and promising counseling style that leads to the academic achievement of underdeveloped students.

Keywords

Motivational interview, self-efficacy, academic achievement.

1. PhD Student in Strategic Business Management, Faculty of Management, University of Tehran, Iran. (hamidkakaei306@yahoo.com)
2. Master of Educational Psychology, Shiraz University, Iran. (z.keshavarz.sh@gmail.com)
Bachelor of Primary Education, Farhangian University, Sanandaj, Iran. (latiferastegar1@gmail.com)
4. Master of General Psychology, Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran. (monirfrhni47@gmail.com)
Master of Nursing Intensive Care, Iran University of Medical Sciences, Iran. (elhamtavakoli89@yahoo.com)